

Úvod do ekonomie

Týden 7

Tomáš Cahlík

Mezi výdaje všech státních rozpočtů, tedy i v ČR, patří kromě nákupů i tzv. transfery. Pomocí např. sociálních příspěvků a příspěvků v nezaměstnanosti přerozděluje stát individuální příjmy – část vybraných daní převádí (transferuje) těm, co to potřebují. Transfery jsou jedním z nástrojů, které vláda používá pro snižování nerovnosti.

- Diskuzní otázka: Jaké jsou argumenty pro a proti přerozdělování příjmů?

Obsah

Vládní sektor II

- Nerovnost
- Etické přístupy k řešení nerovnosti
- John Rawls a spravedlnost
 - Zkouškové otázky, Informační zdroje a Navazující kurzy na IES FSV

Nerovnost

- ❑ Nerovnost znázorňujeme pomocí Lorenzovy křivky a měříme pomocí Giniho koeficientu.
- ❑ Konstrukce Lorenzovy křivky (Hayami: Development Economics):

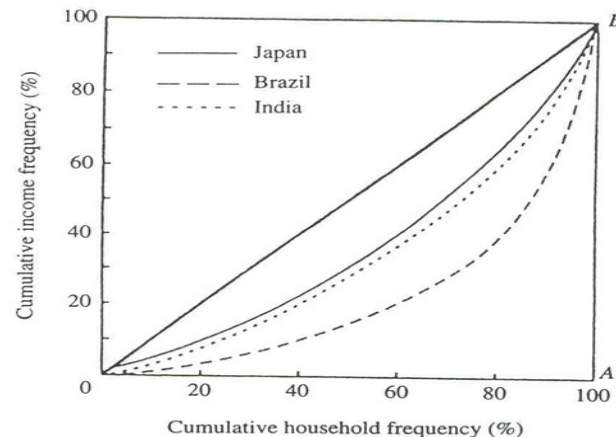

FIG. 7.1 Lorenz curves for Japan, Brazil, and India

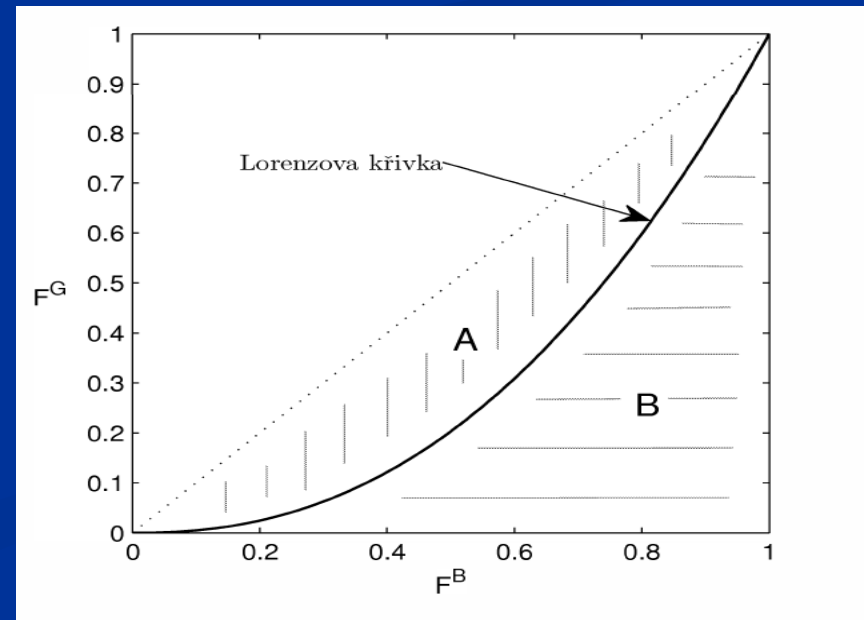
TABLE 7.1 Cumulative shares of household incomes, by quintile class of households India, Brazil, and Japan

Income-Size Class	Cumulative frequency from bottom (%)	Cumulative frequency from bottom (%)		
		India 1983	Brazil 1983	Japan 1979
I (Top)	100	100.0	100.0	100.0
II	80	58.7	37.4	62.5
III	60	36.7	18.8	39.4
IV	40	20.4	8.1	21.9
V (Bottom)	20	8.1	2.4	8.7
		0.31	0.54	0.27

Nerovnost

□ Čím je Lorenzova křivka zahnutější, tím je v zemi větší nerovnost. V našem obrázku se jedná o příjmovou nerovnost, ale Lorenzova křivka se konstruuje i pro jiné typy nerovnosti, třeba nerovnost bohatství. Největší příjmová nerovnost je v Brazílii, menší v Indii a nejmenší v Japonsku.

□ Giniho koeficient je dán podílem $A/A+B$, je v rozmezí nula až jedna a zvyšuje se s nerovností.

Nerovnost

- ❑ Kuznetsova křivka má tvar obráceného U. Do 80. let minulého století to vypadalo tak, že s růstem životní úrovně se nejprve nerovnost zvyšuje, ale v určitém bodě se začne snižovat.
- ❑ V posledních desetiletích to vypadá tak, že se nerovnost zase zvyšuje.
- ❑ Jedná se o empirické závislosti, které je třeba vysvětlit a pokud nejsme s tím, co je, spokojeni, nějakou politikou ovlivnit.
- ❑ Příklad tohoto postupu dává Thomas Piketty, jehož kniha se stala světovým bestsellerem.

Nerovnost

- Některé politiky pro redistribuci bohatství a příjmů
 - Zestátnění (znárodnění)
 - Pozemková reforma
 - Zdanění majetku
 - Daně z příjmů a transfery
- Diskuzní otázky:
 - Pro aplikaci těchto politik potřebuje vláda určité informace. Kde je vezme?
 - Umíte zjistit bohatství a příjmy naší fakulty?

Etické přístupy k řešení nerovnosti

- Na webu je výborný kurz o distributivní spravedlnosti: Harvard Justice
- V našem kurzu se dostáváme k tzv. normativní ekonomii. Diskutujeme jeden z možných cílů společnosti – dosažení rovnosti a nutně přitom používáme hodnotové soudy. Pozitivní ekonomie se nezabývá analýzou cílů, ale analyzuje prostředky, kterými je možné stanovený cíl dosáhnout. Pozitivní ekonomie se vyhýbá hodnotovým soudům, kromě jednoho: zvyšování materiálního bohatství a služeb je u jedince změna k lepšímu.

Etické přístupy k řešení nerovnosti

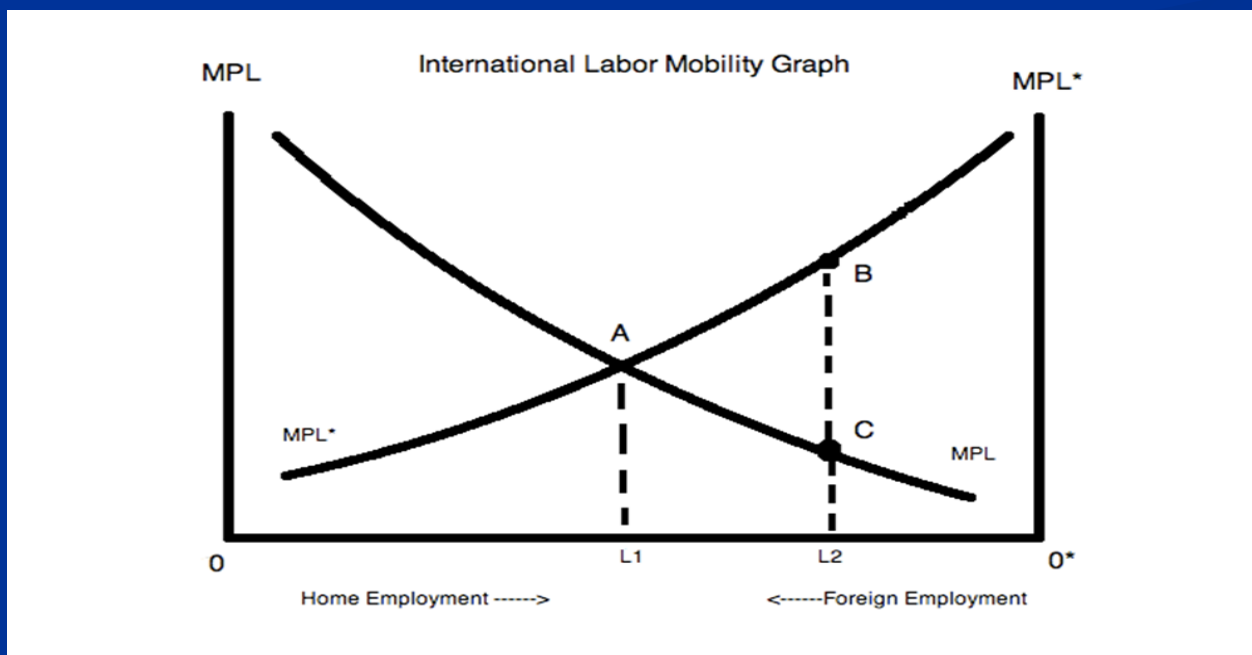
- Hlavní teorie
 - Utilitarismus
 - Libertarianismus
 - Meritokracie
 - John Rawls a „Spravedlnost jako férovost“
 - Socialistická: “každý podle svých schopností, každému podle jeho práce”
 - Právo a **povinnost** pracovat
 - V socialismu ještě existuje nedostatkovost
 - Komunistická: “každý podle svých schopností, každému podle jeho potřeb”
 - Práce je lidskou potřebou
 - Už je všeho dostatek

Etické přístupy k řešení nerovnosti

- Utilitarismus: cílem je největší štěstí pro co největší počet. Štěstí měříme užitek, předpokládáme klesající mezní užitek a možnost porovnání užitku mezi jednotlivci. Pak se dá celkový užitek zvýšit přerozdělováním až do bodu, ve kterém jsou všechny mezní užitky stejné.

Etické přístupy k řešení nerovnosti

- Dovedli byste v diagramu, který jsme použili pro analýzu volného pohybu práce, popsat osy tak, aby diagram ilustroval, že přerozdělením je možné zvýšit celkový užitek o trojúhelník ABC? Uměli byste pomocí jiného diagramu vysvětlit, co znamená klesající mezní užitek příjmu?

Etické přístupy k řešení nerovnosti

■ Libertarianismus:

- Důležitá je rovnost příležitosti, tj. neexistence diskriminace na trhu práce. Lidé jsou různí a mají různý přínos při výrobě určitého statku a tedy i různé příjmy dané mezním produktem. Život není spravedlivý v tom smyslu, že by každý měl mít stejný příjem (parafráze [Miltona Friedmana](#)).
- Není rozdíl mezi zdaněním a otrockou prací. Je jedno, jestli stát nutí k placení daní nebo k tomu, aby člověk nuceně pracoval pro stát (parafráze [Roberta Nozicka](#)).

Etické přístupy k řešení nerovnosti

■ Meritokracie:

- Důležitá je nejen rovnost příležitosti, tj. neexistence diskriminace na trhu práce. Důležitá je „férová rovnost příležitosti“, čili to, že neexistuje diskriminace při tvorbě lidského kapitálu u jedinců, tj. např. diskriminace při přístupu ke vzdělání.
- Příklad: Špičkoví lékaři a špičkoví sportovci si vysoké příjmy zaslouží (jejich příjmy jsou férové), protože museli na sobě tvrdě pracovat, aby se stali špičkovými lékaři či sportovci.

Etické přístupy k řešení nerovnosti

- John Rawls a „Spravedlnost jako férovost“
 - V realitě vždy existuje diskriminace při tvorbě lidského kapitálu u jedinců, tj. fakticky vždy existuje diskriminace při přístupu ke vzdělání.
 - Spravedlnost ve společnosti je třeba posuzovat srovnáním se společností, která by vznikla na základě hypotetické smlouvy, ve které by zúčastněné strany byly pokryty „závojem nevědomosti“, tj. neměly by žádné informace ani o světě, ve kterém mají žít ani o svém postavení v tomto světě. Musí tedy počítat s nejhorším – viz. dále.

Etické přístupy k řešení nerovnosti

- Klasický liberalismus 19. století spjatý s Rakouskou školou (Ludwig von Mises):
 - Směřuje k minimalizaci vládních zásahů, tedy i daňového zatížení a přerozdělování.
 - Kritizuje argumentaci pro přerozdělování na základě vyrovnání mezního užitku příjmů, protože hodnota, kterou jedinci přiřazují statkům je subjektivní a nesouměřitelná.
 - Příjmy účastníků tržního procesu jsou spravedlivé, jsou dány mezním produktem každého zúčastněného faktoru. Proč je tedy přerozdělovat?
 - Přerozdělování není problém, který patří pod ekonomii. Pokud ovšem vláda přistoupí k přerozdělování, ekonomie poradí, jaké prostředky je možné použít a jaké budou dopady této politiky (např. substituční vztah mezi efektivností a rovností: vyšší zdanění bohatých a tedy schopnějších snižuje jejich motivaci a tedy efektivitu ekonomiky).

John Rawls a spravedlnost

- John Rawls (1921 – 2002)
 - Skutečné smlouvy jsou závazné, pokud je účastníci uzavřou dobrovolně a neodporují dobrým mravům (tj. přínos pro obě strany je srovnatelný). Oba body jsou napadnutelné:
 - Souhlas nemusí znamenat férovost (argument pro paternalismus), pokud mají smluvní strany různé vyjednávací pozice
 - Je těžké dosáhnout shody při definování přínosů
 - Při posuzování spravedlnosti ve státě se musí vyjít z hypotetické konstituční smlouvy, kterou by účastníci uzavřeli za závojem nevědomosti. Smlouvání za závojem nevědomosti znamená rovnost vyjednávacích pozic.

John Rawls a spravedlnost

- Distributivní spravedlnost (příjmů, bohatství, příležitostí, moci...)
 - Pod závojem nevědomosti se domluvíme na dvou principech:
 - Rovná základní práva a svobody
 - Diferenční princip: rozdíly jsou povolené, jestliže jsou součástí systému, který je využívá ke zlepšení postavení těch nejchudších
 - Tyto principy jsou lexikograficky uspořádané, tj. druhý se začíná uplatňovat až tehdy, když je uspokojen první.

John Rawls a spravedlnost

- Pod závojem nevědomosti se nepřikloníme k utilitaristické argumentaci. V té nejsou ošetřena základní práva.
- Utilitarismus formuluje cíl dvěma způsoby: původně jako maximalizaci celkového užitku, později jako maximalizaci průměrného užitku. Rozdíl je v dopadu růstu obyvatelstva: ten může zvýšit celkový užitek a snížit průměrný užitek. Není rozdíl v tom, že v obou případech docházíme k úplnému vyrovnání příjmů.
- Přerozdělování podle diferenčního principu nevede k úplnému vyrovnání příjmů, necílí na maximalizaci užitku, ale na postavení těch nejchudších.

John Rawls a spravedlnost

- Morální zásluhy x Nárok na základě pravidel
- Distributivní spravedlnost není o morálních zásluhách, je o oprávněných nárocích; nárocích, které jsou legitimní v rámci platných sociálních a právních institucí.
- Diskuzní otázka: Aplikace Rawlsovy argumentace vede např. k tomu, že rozdíly založené na faktorech, které lidé nemohou ovlivnit, jsou nespravedlivé. Jaký máte názor na pozitivní diskriminaci?

Zkouškové otázky

1. Co víte o měření nerovnosti? Co je Kuznetsova křivka? Jaké jsou možné politiky pro snižování nerovnosti?
2. Popište hlavní etické přístupy k řešení nerovnosti. Který je Vám nejbližší a proč?
3. Vysvětlete přístup Johna Rawlse ke spravedlnosti.

Informační zdroje

■ Nerovnost

- Tato prezentace a brouzdání po webu, Khanova škola, Makroekonomie (Národní příjem a nerovnost – 10 minut)

■ Etické přístupy k řešení nerovnosti

- tato prezentace a brouzdání po webu

■ John Rawls a spravedlnost

- tato prezentace a brouzdání po webu

Navazující kurzy na IES FSV

- Ethics and Economics